

Smrčka, Walter

Příprava sociologického průzkumu na katedře dialektického a historického materialismu

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. G, Řada sociálněvědná. 1959, vol. 8, iss. G3, pp. 116-117

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/111424>

Access Date: 24. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

vému poměru třídnicích sil ve světě, zcela zákonitě je revizionismus nucen se ještě rafinovaněji maskovat (viz nejprůzračnější teorie o „morální obrodě“ kapitalismu atd.). Proto je i tak nebezpečný jugoslávský revizionismus, který opíraje se o staré ideové dědictví Bernsteina, Kautského, Hilferdinga aj., rozšiřuje revizi marxismu na úsek výstavby socialismu a komunismu, kde přejímá některé názory Trockého a Bucharina.

Ze současného stavu revolučního dělnického hnutí vyplývají i hlavní zvláštnosti nynější etapy boje proti revizionismu. Za Lenina celé mezinárodní dělnické hnutí, II. internacionála byla zachvávena oportunismem. Až na ojedinělé skupinky (např. těsnáci v Bulharsku, spartakovci v Německu aj.) jediná bolševici stáli na pozicích revolučního marxismu. Dnes je situace zcela jiná; 78 komunistických a dělnických stran zastává leninské stanovisko v revoluční teorii. Svědčí o tom citovaný již sborník, ale i projevy zástupců těchto stran na nedávném XXI. sjezdu KSSS. Mimo SKJ, který je jedinou stranou, jejíž vedení dnes propadlo revizionismu, hlásali revizionismus v období po XX. sjezdu KSSS menší skupiny uvnitř některých komunistických stran (v USA, Dánsku, Holandsku aj.) nebo jednotlivci jako Henri Lefébvre, Pierre Hervé, Giolitti a jiní.

Komunistické strany vedeny nutností dosáhnout jednoty mezinárodního dělnického hnutí a především jednoty komunistických stran, vystoupily s leninskou nesmiřitelností (jak dokumentuje sborník) proti revizionistickým názorům jugoslávských vedoucích představitelů SKJ.

V důsledku zásadního vystoupení komunistických stran nepodařilo se jugoslávským revizionistům přenést své názory do zemí socialistického tábora a narušit tak jejich jednotu. Boj proti revizionismu se stal přínosem pro mezinárodní dělnické hnutí i v jiném smyslu: vyjasnil mnoho ideologických otázek v komunistickém hnutí, potřel a utlumil maloburžoasní názory, které mají ještě zřivnou půdu ve středních vrstvách lidově demokratických zemí a znemožnil, aby se tyto názory staly základem politického seskupení třídě nepřátelských a kolísavých živlů v uskutečnění různých podvratných akcí.

Také u nás jako v ostatních zemích lidové demokracie se projevíly v uplynulých letech revizionistické tendence u některých příslušníků středních vrstev a části inteligence, která se nezbavila ještě zcela maloměstáckých názorů. U příslušníků našich uměleckých kruhů vyplývaly projevy revizionismu většinou z jednostranného přecenění chyb a nedostatků v období rozšíření kultu osobnosti.

Revizionistické tendence se u nás projevíly nejen mezi uměleckými pracovníky a v literárních časopisech, ale i ve filosofických pracích. Tak např. úvodní stať s. Kosíka ve sborníku „Filosofie v dějinách českého národa“ ukazuje, že autor opouští zásady historického materialismu. Tendence odklonu od marxistického přístupu k objektivistickému shromažďování a popisu faktů a procesů se projevíly v posledních letech nejen v oblasti filosofické (na příklad soudruzi Tondl, Tlustý atd.) i v ostatních vědních oborech (např. oživení morganismu).

Tyto revizionistické názory zůstaly u nás poměrně ojedinělé, protože naše strana od počátku důrazně vystupovala i proti drobnějším projevům revizionismu.

Boj proti revizionismu a pozůstatkům nemarxistických názorů zdaleka není skončen. Všechny pracovníky ideologické oblasti čeká zde ještě hodně důsledné práce. Nejen v potírání nesprávných názorů, ale současně v boji s nimi rozvíjet dále marxisticko-leninskou teorii v úzké spojitosti s praxí výstavby socialismu a komunismu. Oba sborníky jsou dobrými pomocníky na této cestě.

Dagmar Cahová

ZE ŽIVOTA KATEDRY DIALEKTICKÉHO A HISTORICKÉHO MATERIALISMU

Příprava sociologického průzkumu na katedře dialektického a historického materialismu. Konečným cílem marxistické teorie je pomoc revoluční praxi. Aby teorie potřeby praxe znala a mohla na ně správně odpovídat, musí být v neustálém styku s ní. Za jednu z důležitých forem spojení teorie se životem našeho pracujícího lidu považujeme i sociologický průzkum. Může být jedním z prostředků při plnění úkolu, který život před nás postavil: odhalovat zákonitosti vývoje socialistické společnosti a umožnit tak jejich využití praxí socialistického budování. Členové katedry, kteří se zabývají speciálně otázkami historického materialismu, vytvořili proto na podnět vedoucího katedry prof. Riedla v dubnu 1958 zvláštní skupinu, která by prováděla sociologický průzkum. Jejími členy jsou prof. Riedel jako vedoucí, dále soudruzi Jásek, Macků, Steiner a Smrčka.

Než bylo možno začít s prováděním průzkumu, bylo třeba, aby se všichni členové pracovní skupiny seznámili se základními teoretickými problémy sociologického průzkumu. Studium literatury a diskuse k této otázkám probíhaly od jara 1958. Druhým důležitým úkolem byla volba tematu. Po konzultacích prof. Riedla s veřejnými činiteli a s pracovníky z průmyslu bylo dohodnuto, že se průzkum zaměří na otázku společenského postavení tzv. „poloroľníků“ v Brněnském kraji.

Po podrobné teoretické přípravě přistoupila skupina k detailnímu organizačně-technickému zajištění průzkumu. Podle plánu schváleného plénem katedry koncem března 1959 provede pracovní skupina reprezentativní metodou sociologický průzkum postavení poloroľníků v jednom z brněnských závodů těžkého průmyslu. Průzkum, prováděný vzhledem k malému počtu pracovníků zatím jen v omezeném rozsahu, bude dokončen do konce r. 1959.

Katedra se hodlá v budoucnosti zabývat otázkami sociologického průzkumu mnohem hlouběji. K tomu účelu bude však zapotřebí zajistit technické a administrativní vybavení pracovního kolektivu. Bez tohoto zajištění by data zjištěná v terénu nemohla být včas zpracována a průzkum by tím z velké části ztratil svoji praktickou hodnotu.

Walter Smrčka

Z diskusí na katedře dialektického a historického materialismu brněnské univerzity. Z podnětu článku s. Zemana „Rozpor a pohyb — klíč k dialektice“ (Tvorba 1958, čís. 38/39) byla na plenárním zasedání katedry dialektického materialismu v Brně provedena dne 26. listopadu 1958 diskuse o statích s. J. Bartoše, vzniklých na rozhraní let 1956—1957 a uveřejněných ve „Filosofickém časopise“. S podstatou kritických připomínek s. Zemana ke statí s. Bartoše „Paradoxní these o rozpornosti pohybu a problém zásad správného myšlení“ (Filosofický časopis 1957, str. 340 nn.) katedra jako celek souhlasí.

V diskusí bylo konstatováno — jako ostatně již v dřívějších diskusích o názorech s. Bartoše —, že s. Bartošovi v podstatě šlo o kritiku tendencí, vnašejících do marxismu hegelovské názory. S touto snahou s. Bartoš katedra souhlasí a považuje ji za správnou a potřebnou; domnívá se však, že s. Bartoš v tomto článku (na rozdíl např. od své recenze Cvekovy práce „O materialistické dialektice“ v Tvorbě 1957, čís. 17) kritiku hegelianství přehnal natolik, že se místy objektivně dostal až na posice hraničící s metafysikou. Řada diskutujících upozornila na rozdíl mezi 1. a 2. polovinou článku; obsahuje-li druhá polovina některé podněty, které by bylo vhodné dále rozpracovávat (např. otázka objektivního základu zásad formální logiky), najdeme zejména v první polovině mnohé přestřelky. Některá místa zde objektivně vynikají v závěr, že s. Bartoš neuznává objektivní rozpornost pohybu (např. l. c., str. 345—346).

S. Bartoš uznává, že jeho formulace nejsou vždy zcela přesné; vznikla-li však domněnka, že neuznává rozpornost pohybu, neodpovídá to jeho přesvědčení. Šlo-li tehdy o to, aby pohyb byl vysvětlován z konkrétních rozporů, a zdálo se mu, že v případě paradoxních thesí jde o rozpor jen ve verbálních formulacích.

Další diskuse konstatovala, že objektivně je základ pro nesprávné interpretace Bartošových názorů dán tím, že některé jeho formulace jsou nedomyšlené a že se v uvedeném článku projevují tendence nadřazování formální logiky dialektice.

Ve statí „O tzv. zákonu negace negace“ (Filosofický časopis 1958, str. 268 nn.), se opakují obdobné chyby i obdobné jejich příčiny. Také tato práce je zaměřena především proti hegelovským zbytkům ve výkladu negace negace a s. Bartoš zde dospěl až k extrémnímu stanovisku odmítnutí zákona negace negace. Zasluhou několika dřívějších diskusí na katedře, kde o problému bylo pojednáno, a vlivem další práce na uvedeném tematu s. Bartoš toto svoje stanovisko odvolal. (Svoje změněné hledisko projevil i ve veřejné diskusí se sovětským hostem prof. B. M. Kedrovem, jejíž výsledky byly publikovány v Tvorbě [1958, čís. 48].) Podrobnější analýza zákona negace negace čeká ovšem teprve na svoje rozpracování. O to — spolu s řešením jiných aktuálních otázek marxistické filosofie — usilují další teoretické diskuse, které na brněnské katedře dialektického a historického materialismu systematicky probíhají.

Gustav Riedel

Otázky revolučnosti prvotního křesťanství se týkal referát s. Ž. Vodsedálka o spisu A. Robertsona „Původ křesťanství“ (Orbis, Praha 1958) a po něm následující diskuse na zasedání katedry DHM 12. 11. 1958.

Autor ve zmíněném spise vychází ze správného, ostatně obecně známého postřehů, že rané křesťanství nebylo jednolitě hnutí, ale že se při svém vzniku utvářelo prolínáním nejrůznějších, často i protichůdných názorů. Robertson poukazuje hlavně na dva vývojové proudy: na myšlenky vztahující se k revolučnímu hnutí nejhudších tříd I. století a obsažené hlavně v sy-